

JÄMSTÄLLDHETSMYNDIGHETENS REMISSVAR PÅ BETÄNKANDET ”VÄGAR TILL ETT TRYGGARE SAMHÄLLE”, SOU 2022:67

Sammanfattning

Jämställdhetsmyndigheten instämmer i de bedömningar och prioriterade områden som beredningen lyfter. Förslagen kan få positiva konsekvenser för de jämställdhetspolitiska delmålen om jämställd hälsa och att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Vi har följande synpunkter:

- Det är viktigt att tydligare samordna det våldspreventiva och det brottspreventiva arbetet.
- Det finns anledning att överväga att utöka Jämställdhetsmyndighetens befintliga uppdrag med det uppdrag om kunskapsspridning om våld i barns och ungas nära relationer som beredningen föreslår.
- Föreslagna åtgärder rörande det brottsförebyggande arbetet och det våldsförebyggande arbetet bör implementeras i befintliga strukturer. I vissa delar bör de preventiva insatserna mot gängkriminalitet och våld i barns och ungas nära relationer samordnas.
- Barn och unga i en hederskontext är en särskilt utsatt grupp både när det kommer till utsatthet för våld i nära relationer och att involveras i gängkriminalitet.
- Kunskap om sekretessbrytande bestämmelser och anmälningsplikten behöver nå ut till yrkesverksamma.
- De föreslagna uppdragen som rör våld i barns och ungas nära relationer behöver ha ett tydligare förebyggande perspektiv.
- Det behöver tydligt framgå hur det inriktningsdokument som föreslås ska förhålla sig till exempelvis nationella strategier. Ett sådant dokument behöver utgå från ett tydligt integrationsperspektiv, jämlikhetsperspektiv och jämställdhetsperspektiv.
- Hur gängkriminalitet, hedernormer, våldsbejakande extremism hänger samman med maskulinitetsnormer som förespråkar våld behöver synliggöras. Dessa normer behöver förebyggas genom en genusförändrande ansats.

Synpunkter enligt utredningens disposition

8.2.2 Barn som är i riskzon behöver upptäckas i tid

Jämställdhetsmyndigheten tillstyrker utredningens förslag och bedömning. Det är viktigt att upptäcka barn som befinner sig i riskzon i tid samt att nå ut med information och kunskap om våld i barns och ungas nära relationer. Det är även viktigt med information om vart man kan vända sig både som utsatt, våldsutövare och anhörig. Inom ramen för Jämställdhetsmyndighetens uppdrag ”våldsförebyggande insatser riktade till unga i parrelationer” pågår en strukturerad samverkan sedan flera år genom bland annat kampanjen ”Svartsjuka är inte romantiskt”. Detta arbete¹, uppfyller många av de delar som det nya uppdraget syftar till att uppfylla, avseende information till våldsutsatta, våldsutövare och anhöriga. Det finns därför anledning att överväga om det uppdrag som beredningen föreslår skulle kunna involveras som en utökad del av Jämställdhetsmyndighetens redan befintliga uppdrag. Därigenom kan vi fortsätta det arbete som pågår på området i samverkan med Polismyndigheten, länsstyrelserna och stiftelsen 1000-möjligheter (ungarelationer.se).

I Jämställdhetsmyndighetens remissvar på del 1 av utredningen² lyfte vi behovet av att tydligare samordna det brottsförebyggande och det våldsförebyggande arbetet. Detta gäller även de nu aktuella förslagen som skulle kunna genomföras på en universell, selektiv eller indikerad våldspreventiv nivå. Det vore fördelaktigt att bygga vidare på goda erfarenheter från pågående samverkansarbete mellan vålds- och brottsförebyggande arbete på både regional och lokal nivå.³

Arbetet mot gängkriminalitet och våld i barns och ungas nära relationer bör i vissa delar bedrivas genom samordning av preventiva insatser. Pojkar och unga män som befinner sig i en gängkriminell miljö kan även utöva våld mot sin partner. Pojkar och unga män som är del av kriminella nätverk har ofta ett stort våldskapital. Ett våldskapital som riskerar att drabba en eventuell partner. Möjligheten att lämna en sådan relation kan vara än svårare och kräva andra typer av stöd och skydd.

Barn och unga, särskilt flickor, som lever i en hederskontext riskerar att vara särskilt utsatta. För dem kan möjligheten att söka samhällets hjälp och stöd vara begränsat. Det ställer särskilda krav på yrkesverksamma.

Det finns ett stort behov av en mer sammanhållen våldsförståelse som omfattar olika våldsformer som utövas på olika samhällsarenor och vilka krav det ställer på det operativa förebyggande arbetet.

¹ Uppdrag om Våldsförebyggande insatser riktade till unga i parrelationer (Jämställdhetsmyndighetens regleringsbrev för 2023) <https://www.esv.se/statsliggaren/regleringsbrev/?rbid=23233>, kampanjsidan <https://www.svartsjukaarinteromantiskt.se/sv/> som tagits fram i samverkan mellan Jämställdhetsmyndigheten, Polismyndigheten, Länsstyrelserna och Stiftelsen 1000-möjligheter som driver ungarelationer.se

² Jämställdhetsmyndighetens remissvar på SOU 2021:85 *Vägar till ett tryggare samhälle*: <https://www.regeringen.se/remisser/2021/12/remiss-av-sou-202185-vagar-till-ett-tryggare-samhalle/>

³ Exempelvis: *Våldsprevention Västerbotten* Ett initiativ för att jobba våldspreventivt med genusförändrande ansats i små kommuner. En av bakgrundsfaktorerna till initiativet är att utveckla en tvärssektoriell samverkan kring frågor om våldsprevention och genus, såväl internt på Länsstyrelsen som externt i kommunerna: <https://www.lansstyrelsen.se/vasterbotten/samhalle/social-hallbarhet/valdsprevention-vasterbotten.html>

8.2.3 Stödinsatser till och samverkan kring barn och unga i riskzon behöver utvecklas och ske i lägre åldrar

Jämställdhetsmyndigheten instämmer i beredningens bedömning att samhället behöver bli bättre på att nå ut till barn och familjer med ett större stödbehov. Det är viktigt att åtgärder som föreslås rörande det brottsförebyggande arbetet och det våldsförebyggande arbetet implementeras i befintliga strukturer, exempelvis inom det nationella våldsförebyggande program där samtliga länsstyrelser ingår.⁴ Ett annat exempel är det råd med åtta myndighetschefer⁵ som Jämställdhetsmyndigheten tog initiativ till 2021. Rådet arbetar för att stärka det våldsförebyggande och brottsbekämpande arbetet⁶. En samverkan mellan nationell, regional och lokal nivå är en förutsättning då det finns stora skillnader i arbetet med att förebygga att barn och unga utsätts för våld.

Att området är prioriterat av politiker och chefer i kommuner är ytterligare en förutsättning för att arbetet med stödinsatser och samverkan ska kunna bedrivas på ett effektivt och verkningsfullt sätt.⁷

Utöver att sekretesshinder bör ses över för att underlätta samverkan mellan myndigheter, så utgör bristande kunskap och osäkerhet kring befintliga sekretessbrytande bestämmelser och hur dessa tillämpas i olika situationer, ibland ett hinder. Det kan även handla om osäkerhet kring när en anmälan om oro för ett barn ska göras till socialtjänsten. Det är nödvändig att denna kunskap når ut till yrkesverksamma så att brottsliga gärningar kan förebyggas alternativt beivras om de redan har skett.⁸

8.2.4 Behov av kunskapsutveckling, uppföljning och utvärdering

Jämställdhetsmyndigheten tillstyrker förslaget att ge dessa två uppdrag till Socialstyrelsen. Slutsatser från det första uppdraget om kartläggning av insatser kommer att vara viktiga för genomförandet av det andra uppdraget att ta fram kunskapsunderlag. Detta behöver därför tas i beaktande avseende beslut för när uppdragen bör genomföras och slutredovisas.

Beredningen har större fokus på reaktiva åtgärder än preventiva i förslagen som rör våld i barns och ungas nära relationer. Det är önskvärt med ett uppdrag med tydligare fokus på det tidigt förebyggande arbetet. Att uppleva eller utsättas för våld av närstående från tidig ålder kan leda till allvarliga hälsokonsekvenser både på kort och lång sikt. Det kan även leda till aggressivt, våldsamt och brottsligt beteende. Det ökar också risken att drabbas av ytterligare övergrepp, inklusive våld, i senare

⁴ Nationellt våldsförebyggande program (2022) <https://www.regeringen.se/informations-material/2022/06/nationellt-valdsforebyggande-program/>

⁵ Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, Brottsförebyggande rådet, Kriminalvården, Skolverket, Socialstyrelsen, länsstyrelserna och Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF)

⁶ <https://jamstalldhetsmyndigheten.se/aktuellt/nyheter/strategiskt-gd-rad-ska-starka-arbetet-mot-mans-vald-mot-kvinnor/>

⁷ Jfr. myndighetens slutsatser och rekommendationer i rapporterna: Jämställdhetsmyndigheten (2021) *Covid-19 och våldsatthet* samt Jämställdhetsmyndigheten (2022) *Arbetet mot våldsatthet under covid-19* <https://jamstalldhetsmyndigheten.se/mans-vald-mot-kvinnor/covid-19-och-valdsatsatthet/jamstalldhetsmyndighetens-uppdrag-om-covid-19-och-valdsatsatthet/>

⁸ Jfr. Exempelvis 10 kap. 18 a §, 10 kap. 18 c §, 10 kap. 21 § Offentlighets- och sekretesslag (2009:400)

parrelationer.⁹ Det är viktigt att yrkesverksamma, som möter barn och unga, får information om stöd och vägledning kring riskfaktorer och hur de på ett tidigt stadium kan förebygga att våldet sker. Exempelvis inom skola, socialtjänst, barnhälsovården, mödrahälsovården, fritidsledare eller andra ledarfunktioner inom idrottsklubbar, religiösa samfund och dylikt.

8.3.2 En tydlig inriktning för arbetet

Jämställdhetsmyndigheten instämmer i att det behövs en tydligare inriktning för att förebygga att barn och unga involveras i kriminalitet. Vi ser en risk för otydlighet kring hur ett inriktningsdokument¹⁰, som föreslås, ska stå i förhållande till nationella strategier, exempelvis strategin för att förebygga och bekämpa våld mot barn som är ute på remiss och nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor.¹¹

Det framgår inte vad som händer om berörda kommuner inte når upp till den miniminivå som inriktningsdokumentet definierar. Konsekvenser och eventuella handlingsplaner behöver finnas med i det system för uppföljning som enligt förslaget ska tas fram.

De prioriterade områden som ska ingå i inriktningsdokumentet är högst relevanta¹², men vi saknar prioriteringar för att motverka strukturella riskfaktorer som fattigdom och segregation samt hur dessa faktorer påverkar flickor och pojkar olika¹³. Ett sådant inriktningsdokument behöver ha ett tydligt integrationsperspektiv, jämlikhetsperspektiv och jämställdhetsperspektiv för att förebygga orsakerna till att barn och unga involveras i kriminalitet, snarare än symptomen.

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys har särskilt rekommenderat regeringen att säkerställa att jämlikhet ingår i den nationella uppföljningen av den sociala barn- och ungdomsvården samt att kommuner bör se till att barn och unga erbjuds stöd och hjälp på lika villkor för att motverka omotiverade skillnader. Detta utifrån att Myndigheten för vård- och omsorgsanalys bland annat identifierat att få barn får insatser tidigt, och att pojkar med utländsk bakgrund får beslut om insatser i lägst utsträckning.¹⁴

Det är särskilt viktigt att tidigt förebygga maskulinitetsnormer som förespråkar våld. I en rapport som Centrum mot våldsbejakande extremism (CVE) och Brå

⁹ SOU 2022:70 *En uppväxt fri från våld - En nationell strategi för att förebygga och s. bekämpa våld mot barn, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck* <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2023/01/sou-202270/> s. 122–123 och BRÅ (2023) *Socioekonomisk bakgrund och brott - En kunskapsöversikt*: <https://bra.se/publikationer/arkiv/publikationer/2023-03-01-socioekonomisk-bakgrund-och-brott.html>

¹⁰ Regeringen föreslås ta fram ett inriktningsdokument som beskriver de insatsområden som är mest angelägna att arbeta med för att förebygga att barn och unga involveras i gängkriminalitet. Dokumentet ska kunna användas som en vägledning för prioritering och uppföljning. Det ska betraktas som en miniminivå.

¹¹ Skr. 2016/17:10 och SOU 2022:70 *En uppväxt fri från våld*

¹² Stöd till föräldrar, Förskola, Fullgjord skolgång, Meningsfull fritid, Maskulinitetsnormer, Förmåga att tidigt identifiera barn och unga i riskzon, Strukturer för samverkan kring barn och unga i riskzon.

¹³ Jfr. exempelvis BRÅ (2023) *Socioekonomisk bakgrund och brott - En kunskapsöversikt*: <https://bra.se/publikationer/arkiv/publikationer/2023-03-01-socioekonomisk-bakgrund-och-brott.html>

Gerell, P-O, Hallin, K. Nilvall, S. Westerdahl (2020) *Att vända utvecklingen-från utsatta områden till trygghet och delaktighet*. Malmö University Publications in Urban Studies (Mapius 26).

¹⁴ Myndigheten för vård- och omsorgsanalys (2018) *Lika läge för alla? | Vård- och omsorgsanalys (varda-nalys.se)*

släppte 2022, med stöd av Jämställdhetsmyndigheten, har den ansvariga forskaren, gjort en kunskapsöversikt av aktuell forskning kring, män, maskulinitet och våldsbejakande extremism. Rapporten synliggör att konservativa maskulinitetsnormer är en gemensam faktor i princip oberoende av ideologisk övertygelse.¹⁵

För pojkar som lever i en hederskontext kan utsattheten se olika ut. Exempelvis riskerar pojkar, som föds in i familjer med kriminella klanstrukturer med starka hedersnormer, att fostras in i en organiserat kriminell miljö.

En annan risk, som framkom i Jämställdhetsmyndighetens rapport om bortförda barn och unga, är att det finns exempel där familjer med starka hedersnormer fört bort söner utomlands, för att de ska upphöra med sin kriminella livsstil. I rapporten lyfts även unga män som själva har sökt sig till religiösa extremistgrupper, som ett sätt att ta sig ur kriminalitet och ”rena sig”.¹⁶ Kopplingen mellan gängkriminalitet, våldsbejakande extremism och hederskultur har även belysts i en rapport från Göteborgs stad.¹⁷

Det brottsförebyggande arbetet bör utgå från en genusförändrande ansats för att motverka och förebygga dessa konservativa maskulinitetsnormer som förespråkar våld och som existerar inom dessa riskmiljöer.¹⁸ En genusförändrande ansats innebär att förändra och vidga normer kopplade till kön och sexualitet. På detta vis kan samhället utmana skadliga och begränsande idéer kopplat till maskulinitet och femininitet vilket har en påverkan på att stoppa våld.¹⁹

Det finns även flickor och unga kvinnor i kriminella nätverk vilket är viktigt att uppmärksamma i det förebyggande arbetet.²⁰

8.3.4 Lokala överenskommelser och statliga bidrag

Jämställdhetsmyndigheten instämmer i stort med utredningens förslag men ser att det behöver finnas ett processtöd för att koppla ihop arbetet med den lokala kontexten.²¹

Vi ser positivt på konstruktionen med överenskommelser där en tydligt beskriven lokal förankring och analys av behov och skyddsfaktorer ligger till grund för arbetet. Att dessa överenskommelser sedan kan ligga till grund för en ansökan om statsbidrag för att finansiera kommunens arbete ser vi som en möjlighet till insatser som har potential att leda till resultat och effekter som är hållbara över tid.

¹⁵ L. Gottzén (2022) *Män, maskulinitet och våldsbejakande extremism*. Centrum mot våldsbejakande extremism <https://jamstalldhetsmyndigheten.se/aktuellt/publikationer/man-maskulinitet-och-valdsbejakande-extremism/>

¹⁶ Jämställdhetsmyndigheten (2022) *Bortförda barn och unga* <https://jamstalldhetsmyndigheten.se/aktuellt/publikationer/bortforda-barn-och-unga/> s. 32

¹⁷ Göteborgs stad (2021) *Hederskultur, våldsbejakande islamistisk extremism och gängkriminalitet - en studie av samband*. [Hederskultur, våldsbejakande islamistisk extremism och gängkriminalitet \(goteborg.se\)](https://www.goteborg.se/meddelanden/hederskultur-valdsbejakande-islamistisk-extremism-och-gangkriminalitet-goteborg-se)

¹⁸ Detta betonas även av FN i rapporten (2018): “Review of promising practices and lessons learned, existing strategies and United Nations and other initiatives to engage men and boys in promoting and achieving gender equality, in the context of eliminating violence against women” United nations, Human Rights Council Thirty-eighth session 18 June–6 July 2018, A/HRC/38/24

¹⁹<https://jamstalldhetsmyndigheten.se/mans-vald-mot-kvinnor/valdsforebyggande-arbete>

²⁰ Polismyndigheten (2022) *Kvinnors inverkan och delaktighet i det grova våldet i kriminella miljöer*. UC Väst—Polisens nationella kunskapsplattform.

²¹ Jfr. förslag i Statskontoret (2021) *Mäns våld mot kvinnor- En analys av myndigheternas arbete med den nationella strategin*.

Jämställdhetsmyndigheten instämmer i att samordningen med andra ekonomiska stöd på området och hur systemet ska fungera är viktiga frågor som behöver utredas vidare. Detta för att undvika att förebyggande åtgärder prioriteras bort.

9.7 Konsekvenser för Jämställdheten mellan kvinnor och män

Vi instämmer i utredningens bedömning, att förslagen kan bidra positivt till delmålet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Traditionella maskulina normer påverkar pojkar och mäns hälsa negativt. Det är en bakomliggande orsak till bland annat högre risktagande, våldsutövning mot kvinnor och barn samt mot andra män.²² Genom en tidigare upptäck kan förslagen därför förväntas bidra positivt till att nå delmålet om en jämställd hälsa.

Som utredningen framhåller är det viktigt att det brottsförebyggande arbetet genomförs med löpande jämställdhetsintegrering.

Lena Ag
Generaldirektör

Madelene Larsson
Utredare

I ärendets slutliga handläggning har avdelningschefen Berit Jernberg, enhetschefen Mikael Thörn och chefsjuristen Anna Tingbäck deltagit.

²² Jämställdhetsmyndigheten (2021) *Psykisk ohälsa och andra aspekter av hälsa* <https://jamstalldhetsmyndigheten.se/aktuellt/publikationer/psykisk-ohalsa-och-andra-aspekter-av-halsa-2021-2/> s. 19